

ДО ПИТАННЯ ЦІНИ ГРОШЕЙ ТА ЇЇ ВИДІВ, ЯК ПОКАЗНИКІВ ЦІННОСТІ ГРОШЕЙ

Анотація: У статті дискутується питання про ціну грошей та її видів як показників цінності грошей.

Аннотация: В статье дискутируется вопрос о цене денег и ее видов как показателей их ценности.

Summary: The issue of the cost of money and its types as indicators of their values is discussed in the article.

Постановка проблеми. Починаючи з Ямайської конференції, за якою золото втратило всі функції грошей, роль посередників у товарообміні стали виконувати грошові білети без зв'язку із золотом і власної вартості, що породило між науковцями усього пострадянського простору дискусії про сутність і природу грошей після демонетизації золота, про функції сучасних грошей (їх кількість і зміст, яка ще не закінчилися. Врешті-решт заслуговує на увагу і питання про існування у грошей, в тому числі і у сучасних, ціни (яку відкидав К.Маркс) та її видів як показників цінності грошей.

Проблемами сучасних грошей займалися багато зарубіжних вчених, серед яких варто назвати праці Л.Вальраса, Д. Ван-Хуза, К.Вікселя, Дж.М. Кейнса, Ф. Мишкіна, П. Роуза, П. Самуельсона, Д. Патінкіна, Д. Тобіна, І. Фішера, М. Фридмана, Ф. Хайєка, Д. Хікса, Л. Харріса, Й. Шумпетера та багато інших.

Серед вчених країн СНД заслуговують уваги праці А. Анікіна, З. Атлас, В. Батирева, М. Боголепова, Е. Брегеля, А.Грязнової, З. Євзіна, З. Каценеленбаума, Ю. Кашіна, А. Когана, О. Косого, Л. Красавіної, О. Лаврушина, В. Леонт`єва, Л. Лунца, В. Новожилова, Й. Трахтенберга, В. Усоскіна, П. Ушанова, С. Шарапова, Г. Шварца, М. Ямпольського та інших.

Серед представників української економічної думки, які приділяли увагу проблемам грошей, слід назвати праці В. Базилевича, М. Бунге, В. Бутука, А.

Гальчинського, В. Гейця, А. Гриценка, О. Дзюблюка, М. Зверякова, В. Козюка, В. Міщенко, С. Міщенко, А. Мороза, С. Науменкової, О. Петрика, М. Савлука, В. Стельмаха, М. Туган-Барановського А. Чухна, О. Шевцової та інших.

Аналіз останніх досліджень вітчизняних економістів показав, що вони намагаються переосмислити основні підходи марксистської теорії грошей у відповідності до реалій сьогодення

Постановка завдання. Сьогодні кредитні гроші усіх країн світу не мають аніякого зв'язку із золотом і тому не являються його повноправними представниками – банкнотами. Це дозволяє зробити висновок про те, що сучасні кредитні гроші у вигляді грошових білетів є лише *субститутом банкнот* і так само як і банкноти не вимірюють вартості товарів своєю власною вартістю, якої вони не мають (на відміну від своєї цінності – купівельної спроможності). Однак сьогодні деякі науковці прагнуть обґрунтувати у сучасних кредитних грошей без зв'язку із золотом і власної вартості наявність ціни та її показників, які залежно від виконуваної грошми функції визначають їх цінність. Проте, теоретичне признание у грошей ціни вимагає одночасного признание у них і власної вартості, якою вимірюються товарні ціни, що суперечить дійсності і буде заважати використанню будь-яких практичних дій, спрямованих на досягнення цінової стабільності в країні, що сьогодні є вкрай актуальним. За таких умов, ціллю статті є обґрунтування відсутності у сучасних кредитних грошей ціни та її показників, які будуть заважати досягненню сталості сучасних грошей.

Варто відмітити, що для будь-яких грошей – чи-то дійсних і, перш за все, золота, чи-то паперових (кредитних або фідуціарних) – притаманні такі властивості як власна вартість, номінальна вартість, мінова вартість та купівельна спроможність. К.Маркс розглядав золото як дійсні гроші і як еквівалентний товар, який сам по собі має характер грошей. Але якщо дійсні гроші були самі по собі товаром, який до того ж мав і власну, і номінальну, і мінову вартість (купівельну спроможність), то сучасні гроші, маючи всі ці

властивості товару¹, товаром не являються і можуть розглядатись лише як майже товар.

До того ж, будь-який товар має, перш за все, споживну вартість і вартість, бо продукт стає товаром лише тоді, коли він виробляється для продажу, що свідчить і про те, що товар має і ціну, за якою він продається. Однак враховуючи те, що будь-які гроші виробляються не для продажу (а сучасні гроші, до того ж за своєю природою товаром не являються), то вряд чи справедливо вести мову про їх ціну (причому про ціну будь-яких грошей – чи-то дійсних, які мали власну вартість, чи-то сучасних, які власної вартості в сутності не мають і не представляють її). Розглядаючи питання про ціну грошей К. Маркс відмічав, що гроші *могли би мати* ціну (як відносну форму вартості усіх інших товарів) лише у тому випадку, коли б вони були спроможні відноситися до самих себе як до свого власного еквіваленту. [1, 102]. Проте сучасні кредитні гроші не можуть бути не лише загальним еквівалентом, а, навіть, і просто *еквівалентом вартості товарів*, бо виражають товарні ціни своєю цінністю (купівельною спроможністю), а не своєю вартістю, яка в них занадто мала (у порівнянні з їх номіналом), в зв'язку із чим нею можна нехтувати і вважати, що сучасні гроші власної вартості не мають, а, слід, не мають і свого власного вартісного еквіваленту (до якого вони б були спроможні відноситися). За таких умов, як писав К.Маркс «...гроші не мають ціни.» [1, с.102], а сучасні і тим більш не мають ціни, хоча сьогодні виникла думка не тільки про наявність у сучасних грошей ціни, але, навіть, і показників ціни грошей «...видами якої є їх купівельна спроможність, рівень процента та валютний курс» [2, с.10]. Відповідно, розглядаються різні показники ціни грошей, залежно від тієї чи іншої функції, яку виконують сучасні гроші. Наприклад, для грошей у функціях міри цінності та засобу обігу єдиним показником їх ціни пропонується розглядати лише купівельну спроможність грошей, а для грошей у функції засобу платежу показником ціни грошей, крім

---

¹ Не можна не сказати про те, що насправді сучасні кредитні гроші мають власну вартість, однак вона настільки мала (у порівнянні з їх номінальною вартістю), що нею нехтують, вважаючи, що сучасні кредитні гроші у вигляді грошових білетів власної вартості не мають.

купівельної спроможності, пропонується розглядати ще й процент; для функції світових грошей (якої у сучасних грошей не існує²), крім купівельної спроможності у якості показників ціни грошей розглядаються і процент, і валютний курс і, нарешті, для грошей у функції засобу збереження та накопичення цінності пропонується розглядати тільки такі види показників ціни грошей як процент та валютний курс (без купівельної спроможності).

Розглянемо ці показники видів «ціни» сучасних кредитних грошей по порядку. Перш за все розглянемо купівельну спроможність грошей, яка уявляє собою їх цінність, чи ту кількість товарів та послуг, яку можна придбати на одну грошову одиницю в даний момент часу. Інакше кажучи, купівельна спроможність грошей обернено пропорційна абсолютному рівню цін в країні ($1/P$) і тому розглядати її як різновид ціни грошей, на наш погляд, протиречить самому визначенню ціни як економічної категорії. Математично купівельна спроможність грошей виводиться з рівняння обміну і розраховується як:

$$1/P = Y/MV \quad (1)$$

До того ж, не можна не сказати про те, що будь яка функція сучасних грошей, в тому числі і така функція, як засіб збереження та накопичення цінності, не може виконуватися грошима без наявності в них купівельної спроможності, як невід'ємної і притаманної їм властивості та ще й незмінної у часі, бо якщо цінність грошей (їх купівельна спроможність) зменшується, то ніяким чином не можна ні зберігати, ні, тим більш, накопичувати цінність. Якщо ж до того вважати, що призначенням грошей при виконанні ними такої функції, як засіб збереження та накопичення цінності є, з одного боку, створення та зберігання багатства в грошовій формі, а, з другого боку,

---

² Що зумовлено відсутністю у сучасних кредитних грошей зв'язку із золотом, саме яке і виконувало функцію світових грошей. Розглядаючи цю функцію грошей К.Маркс писав, що «Выходя за пределы внутренней сферы обращения, деньги сбрасывают с себя < свои национальные мундиры > и выступают в своей первоначальной форме слитков благородных металлов. <...>. При этом мировые деньги «...функционируют как всеобщее средство платежа, покупательное средство и абсолютно вещественная материализация богатства вообще (universal wealth). Функция средства платежа, средства, служащего для расчетов по международным балансам, преобладает.»[1, с.149-150]. За таких умов, сучасні кредитні гроші виходять на світовий ринок у своїх національних мундирах, бо якщо вони їх скинуть, то злиwkів благородних металів не зявиться. Саме по цій причині сучасні кредитні гроші не можуть виконувати функції світових грошей. Однак в міжнародних розрахунках вони використовуються як засіб платежу і засіб розрахунків по міжнародним балансам. Тим більш, що на сучасному етапі міжнародні розрахунки здійснюються лише через коррахунки в банках, тобто в безготівковій формі, яка завжди передбачає використання грошей у функції засобу платежу.

збереження та збільшення вартості фінансових активів (які теж знаходяться у грошовій формі), то необхідність врахування такої притаманної грошам властивості як їх купівельна спроможність стає ще більш очевидною та зрозумілою (бо саме від цінності грошей залежить і рівень зберігаємого багатства і фінансова вартість активів, і процент, і валютний курс).

Варто відмітити, що похідними від купівельної спроможності грошей є валютний курс та процент, які значною мірою залежать від їх цінності. Тому, як нам здається, купівельна спроможність сучасних грошей є їх невід'ємним атрибутом при виконанні ними усіх грошових функцій.

Розглянемо валютний курс і процент з точки зору їх функціонального призначення як видів ціни грошей, тим більш, що сьогодні значна кількість економістів розглядає валютний курс саме як ціну грошових одиниць. Наприклад, на думку С.Я. Боринця валютний курс уявляє собою «...ціну грошової одиниці однієї країни, виражену в грошових одиницях інших країн.» [3, с. 315], забуваючи при цьому, що сучасні кредитні гроші власної вартості не мають, в той час як ціна – це грошове вираження саме вартості. А, наприклад, Міщенко В.І. та Ющенко В.А. вже більш обачні у визначенні валютного курсу, відмічаючи, що «**Валютний курс (exchange rate)** є своєрідною формою ціни, яка сплачується в національній грошовій одиниці за одиницю іноземної валюти, і визначається співвідношенням між національною грошовою одиницею та відповідно іноземною валютою виходячи, насамперед, з їх купівельної спроможності.» [4, с.47, виділено В.Ю та В.М, підкреслено Л.Р.]. Деякі ж економісти взагалі слово *ціна* (грошової одиниці) пишуть у лапках – «*ціна*» [5, с.168; 6, с.24; 7], підкреслюючи тим самим, що насправді валютний курс ніяким чином не визначає ціну такого товару як гроші, бо, по-перше, сучасні кредитні гроші не мають власної вартості і тому валютний курс як ціна не може виражати еквівалентної вартості грошей, а, по-друге, сучасні кредитні гроші-нетовар не мають ціни, хоч і у вигляді валютного курсу.

Разом з тим практично усі економісти (не зважаючи на те, відмічають вони валютний курс як своєрідну форму ціни, чи ставлять слово ціна у лапки,

підкреслюючи тим самим лише схожість валютного курсу з ціною грошової одиниці) справедливо відзначають, що валютний курс – це співвідношення цінності (купівельної спроможності) двох валют (купівельної спроможності національної грошової одиниці та купівельної спроможності іноземної грошової одиниці, тобто валютний курс грошової одиниці значною мірою залежить від цінності обидвох валют. Саме тому сьогодні така економічна категорія як валютний курс визначається як співвідношення купівельної спроможності двох валют, яке є основою визначення та порівняння валютних курсів окремих іноземних валют. До того ж, співвідношення купівельної спроможності валют окремих країн до певної групи товарів та послуг в них визначається *паритетом купівельної спроможності – PPP* (purchasing power parity) – за яким ціна одиниці одного й того ж самого товару в одній країні має відповідати ціні на цей же самий товар в іншій країні, перерахованій на поточний валютний курс в цій країні. З того, що купівельна спроможність грошей, як це зазначалося вище, є обернено пропорційною абсолютному рівню цін в країні, то паритет купівельної спроможності, наприклад, валюти США до валюти ЕС, математично можна уявити як:

$$PPP = 1/P_{\$} : 1/P_{\text{€}} = Y_{\text{США}} M_{\text{ЕС}} V_{\text{ЕС}} / Y_{\text{ЕС}} M_{\text{США}} V_{\text{США}} \quad (2)$$

де, $1/P_{\$}$ – купівельна спроможність долара США;

$1/P_{\text{€}}$ – купівельна спроможність євро

Y – обсяги виробництва у відповідних країнах;

M – грошова маса у відповідних країнах;

V – швидкість руху у відповідних країнах.

З формули (2) видно, що паритет купівельної спроможності – PPP (так само як і валютний курс, на ньому зоснований) має бути прямо пропорційним обсягів виробництва в данній країні (наприклад, США) помноженому на обсяги грошової маси та швидкості її руху в другій країні чи регіоні країн (наприклад, ЕС) і обернено пропорційним обсягу виробництва в другій країні (ЕС) помноженому на обсяги грошової маси і швидкості її руху в данній країні (США). За таких умов можна вважати, що валютний курс, розрахований на

основі паритету купівельної спроможності, є показником стану рівноваги національної економіки країни.

З цього випливає, що, по-перше, з того, що валютний курс сам по собі оснований на купівельній спроможності двох валют (паритеті купівельної спроможності), то вряд чи можна виключати купівельну спроможність (цінність) грошей зі складу видів ціни грошей (при виконанні ними функції засобу збереження та накопичення цінності).

Розглянемо такий пропонуємий [2, с.10-11] різновид видів ціни грошей, як процент. Зрозуміло, що йдеться не про такий підхід до сутності проценту, як сота частка цілого (від лат. pro centum– на сотню), бо за таких умов можна вважати і копійку за процент, тому що вона уявляє собою соту частку гривні. Разом з тим, при визначенні у якості різновиду ціни грошей «рівня процента», не зовсім зрозуміло про що йдеться – чи-то про рівень норми позичкового процента у вигляді процентної ставки, чи-то про рівень самого позичкового проценту, як плати за користування позичкою тому, що хоч норма процента і процент тісно пов'язані один з одним (бо мають єдину кредитну природу), але все ж таки уявляють собою різні економічні категорії. Крім того, якщо йдеться про процент як різновид ціни грошей, та варто мати на увазі, що ці економічні категорії мають різні родові ознаки, бо родова основа ціни товару – вартісна, а позичкового проценту і норми позичкового проценту – кредитна. Проте, якщо йдеться про норму позичкового проценту, то вряд чи вона може виступати різновидом ціни грошей за тієї простої причини, що ціна (у будь-яких підходах до ціни – марксистського чи немарксистського) – це, врешті-решт, *грошове вираження* або вартості, або цінності товару, в той час як норма позичкового проценту не має грошового вираження і уявляє собою *частку* річного доходу кредитора від наданої ним в тимчасове користування позичці, в зв'язку із чим вона завжди *виражена у процентах* і тому ніяким чином не може відображувати *ціну* будь-чого, а грошей – і тим більш.. Однак не зважаючи на це, окремі економісти все ж таки вважають, що «*Ціною грошей є процентна ставка.*» [8, с.189, курсив С.П., підкреслено Л.Р], хоча більшість вітчизняних

економістів не поділяє такого непродуманого підходу до процентної ставки як ціни грошей і тому розглядає вже не процентну ставку, а позичковий процент як своєрідну ціну...позичкового капіталу [9, с.22; 10, с.501; 11, с.64; 12, с.213]. До того ж автори, підкреслюючи *своєрідність* ціни позичкового капіталу, або беручи у лапки слово *ціна* (грошової одиниці) у такий спосіб підкреслюють той безперечний факт, що насправді (в суворому розумінні ціни) позичковий процент ціною грошей не являється, не кажучи вже про те, що позичковий процент відображує не ціну грошей, а ціну позичкового капіталу.

Проте К. Маркс, а за ним і інші економісти, розглядаючи капітал, який приносить процент, відмічав, що «...процент есть просто та часть прибыли, которую <...> промышленный капиталист должен уплачивать денежному капиталисту...»[13, с.393; 5, с.44]. Разом з тим, як відмічав К. Маркс, «Процент как цена капитала – выражение с самого начала совершенно иррациональное.» [13, с.389]. Інакше кажучи, процент можна розглядати лише як *різновид ціни капіталу* (а не ціни грошей), та й то лише як його ірраціональну форму.

Висновки. При суворому підході до ціни сучасних кредитних грошей без зв'язку із золотом і власної вартості та видів їх ціни, як її показників, варто мати на увазі наступне. Будь-які гроші, а сучасні кредитні гроші й тим більш, не лише *не мають ніяких видів ціни*, але вони *не мають і самої ціни*, маючи при цьому лише купівельну спроможність (цінність). Саме тому більшість авторів, при визначенні економічної сутності валютного курсу та позичкового проценту, визначає їх тільки як майже ціну грошей та майже її види.

Таким чином, викладене дозволяє зробити висновок про те, що гроші ціни не мають, так само як і ціна грошей не має своїх показників. А властивістю сучасних кредитних грошей (без зв'язку із золотом і власної вартості) є притаманна їм купівельна спроможність (їх цінність), завдяки якій сьогодні на практиці виникає можливість виражати ціни товарів, ціну позичкового капіталу і валютний курс національних грошей відносно усіх валют світу.

1. Маркс К. – Капитал - т.1. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1949. – 794 с.
2. Міщенко С.В. // Авт. реф. дис. на здобуття наукового ступеня д.е.н. К.: УБС НБУ (м.Київ), 2013. – 40 с.
3. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини. – К.: Знання, 2008. – 582 с.
4. Ющенко В.А., Міщенко В.І. – Валютне регулювання. – К.: Знання, КОО, 1999. – 359 с.
5. Брегель Э.Я. – Денежное обращение и кредит капиталистических стран. – М.: Финансы и статистика, 1973. – 376 с.,
6. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения. / под ред. Л.Н.Красавиной. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 592 с.,
7. Финансово-кредитный словарь. – М.: Финансы и статистика, 1984 в 3-х т.
8. Панчишин С В. Макроекономіка. – К.: Либідь, 2001. – 616 с.
9. Деньги, кредит, банки / под ред. Г.Н. Белоглазовой. – М.: Юрайт-Издат, 2004. – 620 с.
10. Гроші та кредит / за заг.ред. М.І. Савлука. – К. КНЕУ, 2006.– 744 с.
11. Вовчак О.Д., Руцишин Н.М., Андрейків Т.Я.– К.: Знання, 2008. – 564 с.
12. Деньги, кредит, банки / под ред. О.И.Лаврушина. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 448.с,
13. Маркс К. – Капитал - т.ІІІ. – М.: Издательство политической литературы, 1970. – 1084 с.